

הרב משה אברהם פטרובר

על ספר 'טהרת בת ישראל'

א

זכה הרב קלמן כהנא זצ"ל לקירבה מיוחדת ממרן החזו"א זצלה"ה. הרב ק"כ שעלה ארצה מגרמניה בסוף שנת תרצ"ח היה באותם הימים המנהיג הרוחני של חברי פועלי אגודת ישראל שהתיישבו בכפר סבא. חברי פאג"י אלו פנו לגאון ר' חיים עוזר זצ"ל מווילנה בשאלות המעשיות שהתעוררו אצלם תוך כדי הקמת הישוב. עיקרן של השאלות היה בעניני זרעים, שלא רבים התמצאו בהם הלכה למעשה. הגר"ע היפנה אותם אל החזו"ן איש, ומאז נוצר הקשר המיוחד של הרב ק"כ עם מרן החזו"א. מכח קשר זה ערך רק"כ חוברות של פסקי הלכה למעשה בענייני מצוות התלויות בארץ, על יסוד הכרעותיו של החזו"א. אולם גולת הכותרת של פעילותו של רק"כ בכתבי קיצורי הלכות מעשיות היתה הספר 'טהרת בת ישראל'. מתוך דברי ההקדמה לספר אנו למדים שהמהדורה הראשונה יצאה לאור כחוברת בשנת תש"ג "במחיצת מרן הגאון החסיד בעל החזו"ן איש זצלה"ה". מטרת כתיבת 'טהרת בת ישראל' היתה לסכם את ההלכות המעשיות באופן שהדברים היסודיים הוכרעו, ובכך לא יהיה צורך להפנות את המעיין יותר מדאי ל'שאלת חכם' בדברים היום-יומיים.

בהקדמתו לספרו טהב"י מציין רק"כ שבעריכת הספר השתמש - נוסף לספרי ההלכה המקובלים - גם בחוברות שונות הדנות בנושא טהרת המשפחה, ובמיוחד בספרו של הרב הגאון מוהרי"מ טוקצינסקי זצ"ל 'טהרת ישראל', ובספרו של הרה"ג ד"ר אלעזר מינץ זצ"ל (בעל 'גט מסודר') שהופיע בשפה הגרמנית בשם 'תורת נשים'. מתוך הקירבה המיוחדת שקירב מרן בעל החזו"א את רק"כ, ומתוך שרק"כ ראה בחזו"א את הפוסק האחרון, ראה הוא לנכון להעביר לציבור הרחב את פסקי הלכה למעשה של החזו"א. לכן ערך את ההלכות שבספר על-פי פסיקותיו של החזו"א, ודברים שהיה מסופק בהם הובאו לפני החזו"א עצמו להכרעה, ועלידי כך הצליח רק"כ במטרתו לא להשאיר דברים יסודיים בספר ללא הכרעה.

בדורנו אנו מוצאים שני סוגים של ספרי הלכה. יש ספרים שהתחברו ע"י גדולי הדור שהגיעו להוראה באופן שהם יכולים להוציא הלכות מגופי הסוגיות, ואף להשיג על גדולי הדורות שקדמום, וכן להכריע במחלוקות בין הפוסקים שקדמו להם; אך בדרך כלל גדולי הדור האלו ספריהם כתובים באופן של בירור סוגיות והערות לדברי הפוסקים הקודמים, וצריך הלומד את דבריהם להיות תלמיד חכם כדי להבין את

מסקנת הכותב, ולכן ספריהם באופן טבעי אינם מיועדים לציבור הרחב, והרוצה לדעת את ההלכה למעשה זקוק פעמים רבות לשאול 'שאלת חכם'. וישנם ספרי קיצורי הלכות שנכתבים ע"י ת"ח מלקטים שלא הגיעו להוראה, ולכן הם מלקטים את הדעות השונות ללא הכרעה.

ספר טהב"י אינו כזה ואינו כזה. מגמתו של רק"כ בספר טהרת בת ישראל היתה לכתוב ספר קיצור הלכות באופן שהדברים היסודיים יוכרעו, כדי שהמעין לא יצטרך לשאול שאלת חכם בעניינים היומיומיים. דבר זה התאפשר לרק"כ מאחר והיה סמוך על שולחנו של מרן החזו"א שהיה המיוחד בגדולי הדור, והיה לו את כח ההכרעה המיוחד לגדולי ישראל.

אין 'הסכמה' כתובה של החזו"א לספר טהב"י, וגם לא הסכמה של רבנים אחרים. אך בתחילת הספר מודפס מכתב שכתב משיג אחד למרן החזו"א על ספר טהב"י, ותשובת החזו"א על כל ההשגות אחת לאחת. מעבר להשגות על פרטים אלו ואחרים, היתה למשיג טענה יסודית על הספר. וזה לשון הרב המשיג: "רבותינו שכתבו קיצורים השתמטו מהכרעה במקום שתלוי במחלוקת האחרונים, וחששו לדעותיהם של המחמירים, ולכל היותר השאירו הדבר להכרעת חכם שיכריע לפי הצורך ויסמוך על דעת המקילין. אבל להכריע בספר שימושי כאחת מן השיטות - מה כוחנו להתייצב נגדם". ועיי"ש בהשגות ג, ה, ו. והנה, כפי הנראה החזו"א לא התייחס לטענה זו כלל, כיון שההכרעות בספר טהב"י אינן הכרעות של רק"כ עצמו - אלא הכרעות שהכריע מרן החזו"א, שלו בוודאי היה כח להכריע בין השיטות השונות המובאות באחרונים. בשנת תשי"ד יצאה לאור מהדורה מורחבת ומתוקנת. מאחר והחזו"א נפטר בתחילת אותה שנה לא זכה רק"כ לברר עמו את השאלות שהתעוררו, והתיקונים וההוספות למהדורה הנרחבת נלקחו, כפי שכותב רק"כ בהקדמתו, מספרי החזו"א, מדברי המשנה ברורה ועוד.

לקט ההלכות היה למראה עיניהם של כמה רבנים עוד לפני צאתו לאור בפעם הראשונה. לאחר ההדפסה הראשונה והשניה נתקבלו הערות מרובות. רק"כ התייעץ בקשר להערות אלו עם תלמידי חכמים מובהקים, ובמהדורה השלישית שיצאה לאור בשנת תשכ"ג תוקנו כל הדברים הטעונים תיקון, מבלי לזוז מתורת מרן החזו"א.

ב

כאמור - יחודו של הספר טהרת בת ישראל, והוא שנותן לו את סמכותו, הוא בעובדה שספר זה נכתב במחיצתו של החזו"א¹. וכך היה ידוע ומפורסם שספר זה נכתב על-פי הכרעותיו של החזו"א, עד שהמשיג שכתב את המכתב המודפס בתחילת טהב"י לא פנה אל רק"כ² אלא ישירות לחזו"א, והחזו"א טרח לענות לו על השגותיו,

1 קיים דמיון בענין זה בין ספר טהב"י לבין ספר 'שמירת שבת כהלכתה', שנכתב ע"י הגרי"י נויבירט שליט"א; יש לספר שש"כ חשיבות מיוחדת מפני שהוא נכתב ע"פ פסקיו והוראותיו של מרן הגרשז"א זצ"ל, ואין ספק שזו אחת הסיבות להתפשטותו של הספר בכל ישראל.
2 רק"כ נשאל פעם אם ידועה לו זהות המשיג, ועל כך ענה במכתב מכ"ד מנ"א תשמ"ח:

דבר שמהווה לדעת הג"ר שמריהו גריינמן זצ"ל 'כמעט הסכמה לספר', וכפי שיובא להלן³. החזו"א אף העיר על הגליון של הספר במהדורתו הראשונה, כפי שמובא במכתבים ממרן בעל החזו"א בתחילת ספר טהב"י (עמ' טז). לכן היה צורך בזהירות רבה שלא להוסיף אחר פטירת החזו"א הוספות שאינן חיוניות, וכן שלא לשנות מהנוסח הקיים.

דבר זה עולה מתשובת רק"כ על השגות שהשיגו על ספרו, ומתשובת הג"ר שמריהו גריינמן, איתו התייעץ רק"כ רבות בענין הערות והשגות שהיו על פרטי דינים בספר. וכך כתב הגרש"ג במכתב לרק"כ משנת תשכ"א⁴:

שלו' להדר"ג שי'.

כתבתי מכתבי עם ההערות ושלחתי, ועכשיו ראיתי את ההערות חלק שני. והנה דעתי באופן כללי, כי הדברים שצריכים תיקון - יתוקנו, ואת שאר ההוספות שאינן כ"כ נחוצות אפשר להשמיט, על אף ההערות⁵. כי הספר כפי שהופיע אז - יש [עליו] פחות או יותר הסכמה, ועל מה שצריך הכרעה ויכלו אז להכריע אנחנו הכרענו, ועל מה שצריך הכרעה ולא יכלו להכריע שקשה...⁶ יעצו לפנות בשאלה להגרמ"ק⁷ והגרנ"ק אבד"ק שניאדעווע זצ"ל⁸, והם הכריעו - הנני זוכר - כמה דברים. ואם יבואו להוסיף דברים ירד החשיבות שהיתה אז, שהיה זה ספר שמרן זלה"ה נתן כמעט את הסכמתו לזה במכתבו אל המשיג, והמשיג לא ידע כתובת אחרת, כי כתב אל מרן זלה"ה⁹, ואם יוסיפו - יאבד החשיבות. ורק מה שניתן להעיר (כי אין בר בלי תבן) יעירו עתה, אבל בתנאי שלא יאבד את חשיבותו. וגם עתה מה שבאים לבקש אצלי את הספר הוא מפאת חשיבותו של אז.

מן הדברים באגרת זו עולה שהג"ר שמריהו גריינמן סייע לרק"כ על פי בקשתו לברר את השאלות שהעלו המשיגים על הפסקים המובאים בטהב"י.

- 3 "זהותו של 'משיג אחד' גם לי לא ברורה בהחלט. חוגו ידוע לי, אבל אין זה שייך לענין". הג"ר שמריהו גריינמן היה בנו של הרב שמואל גריינמן זצ"ל גיסו של החזו"א, והוא היה העורך העיקרי של ספרי החזו"א. רש"ג היה ביחסי ידידות קרובים עם רק"כ.
- 4 אני מודה לבן המחבר זצ"ל, הרב ב"ז כהנא שליט"א, על מסירת הכתבים דלהלן לפרסום.
- 5 הכוונה להשגות המשיגים על כך שפרט זה או אחר לא הוזכר בספר.
- 6 כאן נמצאת תיבה לא ברורה.
- 7 יתכן שרמ"ק הוא הג"ר מאיר קרליץ זצ"ל אחיו הגדול של החזו"א, נפטר בשנת תשט"ו.
- 8 יתכן שהכוונה לג"ר נחום מאיר קרליץ (ציבולניק) זצ"ל, גיסו של החזו"א (אבי הג"ר ניסים קרליץ שליט"א), שנפטר בשנת תשי"ט. אמנם הוא היה לשעבר אב"ד מיישיגולה ולא אב"ד שניידעווע, וצ"ע.
- 9 כוונת הגרש"ג שמתוך העובדה שהת"ח שהשיג על ספר טהב"י כתב את השגותיו אל החזו"א עצמו ולא אל רק"כ, ומתוך כך שהחזו"א אכן ענה לו - יש 'כמעט הסכמה' מאת החזו"א לפסקים שבספר טהב"י, ואם יִשְׁנו ויִוְסִיפו בתוכן הספר תתבטל ה'הסכמה' הזו. יש לציין שהחזו"א נמנע בעקביות מלתת הסכמות לספרים.

מתוך דבריו של רש"ג באגרת אחרת ששלח לרק"כ, בה הוא משיב על הערות שהעיר ת"ח אחד על פסקים בספר טהב"י, אנו לומדים שרש"ג השתתף בהגהת טהב"י¹⁰:

להערה 115 - כפה"נ מקורו במ"ב פ"ח סק"ז. אבל באגרת הגר"א ד"ה ועיקר מחמיר בשניהם, עד שכתב שיותר טוב שלא תתפלל כלל, וכן בענין בית הקברות כתב כלל וכלל... כדאי להשמיט את הענין הזה, ומי שרוצה ישאל לחכם, ויתרעם על בעל טהב"י שהשמיט.

ומעניין לעניין [אגב: היו"ד¹² בקשתי לשלוח, ובטח כבר נתקבל, ואשמח לשמוע דעתו אחר העיון הדק היטב ברוב העניינים]: גם על היו"ד יש טענות, והם מאנשים שלא שימשו כל הצורך [אע"פ שלומדים בישיבות גדולות], והמבינים באמת - יכולים לספור על אצבעות הידים [אולי יד אחת] מי שבקיאם גם ביו"ד וגם בחזו"א. ולדוגמא על הל' זרעים, שהעתקתי הל' כלאים והל' תרו"מ שישנם בספר זרעים - אומרים הם שיש להם בספר זרעים¹³, אמנם הרואה מה שהועתק שם יראה שזה נוגע ישיר לשו"ע¹⁴, או שהוא על עיקרים, כמו סה"ת והגר"א בענין יש קנין¹⁵ (ובסך הכל יש על תרו"מ בערך דף אחד...). או שהוא נוגע גם לרבנים בחו"ל כמו הרכבת אילן שיש בח"ס ועוד שהיו בחו"ל¹⁶, ושהנידונים שהעתקתי הם דברים הנוגעים למעשה בין בארץ בין בחו"ל, וגם שימצאו לפי סדר השו"ע כל סעיף בערך [זה נקרא: א"ה, כאשר ניסה המעיין¹⁷], בין ענינים שבזרעים [שלא נמצא

- 10 מאגרת זו אנו למדים גם על עריכת ספרי החזו"א על ידו.
- 11 ההערה היתה מדוע השמיט רק"כ בספר טהב"י את הדין שכתב הרמ"א באו"ח סו"ס פח ובמ"ב שם בענין כניסת נידה לביהכ"נ ותפילתה.
- 12 הכוונה לספר החזו"א על יו"ד שעריכתו נעשתה ע"י הגרש"ג, והוא ביקש לשלוח עותק אחד לרק"כ והחזו"א לא ערך בעצמו את ספריו לדפוס, וכמש"כ בסוף ספר זרעים בליקוטים סי' יא: "יקרתם הגיעני, הדברים הנדפסים אינם עוברים על ידי בשעת הדפסתם, רק המלקט מסדרם ומצרפם". ואכמ"ל בזה.
- 13 הטענה היתה על כך שבספר חזו"א על יו"ד הובאו גם הל' כלאים והל' תרו"מ, אע"פ שמקומם בספר חזו"א על זרעים וחלקם נמצאים גם שם.
- 14 וכמו שכתב כאן כך ציין בספר חזו"א יו"ד בהערת כוכבית לכותרת של סי' רא' הל' תרומות ומעשרות: "על הלכות תרו"מ ובד' הפוסקים בזה נדפס בחלק זרעים, וכאן הועתק רק מה שנוגע יותר לד' הפוסקים בטוש"ע".
- 15 עי' חזו"א יו"ד סי' רא' ס"ק ב. דעת ספר התרומה היא שכמו שאפילו למ"ד אין קנין לגוי להפקיע את קדושת הארץ מ"מ בסוריא שהקדושה רק מדרבנן יש קנין לגוי להפקיע, כך גם למ"ד קדושה שניה בא"י לא קידשה לעתיד לבוא וכל קדושת הארץ בזה"ז היא רק מדרבנן - יש קנין לגוי להפקיע אותה קדושה. והגר"א בביאורו ליו"ד סי' שלא סוס"ק ו ובס"ק כח הביא את דברי ספר התרומה.
- 16 עי' חזו"א יו"ד סי' קעח ס"ק יב.
- 17 ועי' בחזו"א יו"ד סו"ס רא', שם מובאים מראי מקום לספרי החזו"א במקומות שבהם דן בדברי השו"ע.

בשום מפתח, כיון שהם עניינים ולא ציונים ריקים], ובין עניינים הנוגעים למעשה בארץ ובחור"ל, וראוי לדעתם כיון שהם יסודות העיקרים הנחוצים ונוגעים ישירות לשו"ע ומפרשיו. וחושבני שהדר"ג שיח' שיעיין בזה ידע את אשר לפניו יותר מאחרים, כי אין להעריך את עבודת הספר ואת תועלתו, וגם אני א¹⁸, אבל כל דבר שיבוא למעשה, בערך, ימצא כהוגן, וכמש"כ בכס"מ בהשגת הראב"ד להקדמת הרמב"ם¹⁹ [ואותה הבקורת למשל על הל' ס"ת, שנכפל בא"ח ה' תפילין וביו"ד ה' ס"ת, וכן מקואות תניינא שיהיה בס"ד בסדר טהרות, ועוד ועוד].

וכזה גורל השמטות אחרות שמצאו ושעתידים למצוא בטהב"י. וכבר אמר לי מרן זלה"ה כי אחד שרוצה לעשות משהו בביתו סוגר דלתו ואין פוצה פה, אבל מי שצריך לבנות בית אזי כל אחד מחוה לו דעה ומצביע על השגיאות שנראה בעיניו. וכן הדין בספר היוצא לרה"ר, ואכמ"ל. [אגב רציתי לשלוח ספר מיד עם הופעתו בשבוע העבר, אלא שפחדתי להתחרות עם הספק התמידי כמו שאמרתי בע"פ, ועתה שלחתי לפי בקשתו].

לאות²⁰, לשם מה התיקון [בד]? האם הכוונה "ליגנין" [אייזנוואטע]? ולמה לא טוב צמר גפן ממש? זכורני שבמכתבים שעניתי בזמנו מחיפה היה הנידון הזה, אבל איני זוכר הפרטים, אבל כמדומה שפסקו שצמר גפן הוא טוב. לאות²¹, הנני מציע להשמיט מ"סתים זמניות שנקבעו וכו' עד "חכם", וכן ברישא לכמה ימים להשמיט. [אגב: שיניים עם יו"ד אחר השי"ן, הוא שגיאת כתיב]. וכן ברישא דרישא "מבלי להזקק למומחה" - להשמיט.

ע"כ ממכתבו של הגר"ש גריינמן זצ"ל.

גם במכתב של הרק"כ משנת תשמ"ח אנו מוצאים את החשש לשנות ולתקן בגוף הספר שנכתב במחיצת החזו"א. בספר טהב"י בסי' יג סע' ד כתוב שאשה שאין לה וסת קבוע, והגיעו הימים שלהם צריכה לחשוש, ולא בדקה ולא ראתה, בודקת אחרי הוסת, וכשמצאה עצמה טהורה מותרת לבעלה. והלכה זו תמוהה, שהרי בשו"ע סי' קפט סע' ד מבואר שוסת שאינו קבוע שעבר זמן הוסת ולא בדקה מותרת בלא בדיקה! הרק"כ נשאל על כך, וזה מה שהשיב:

בס"ד עיה"ק ירושלים ת"ו כ"ד מנ"א תשמ"ח.

אחדשה"ט וש"ת.

אבקש סליחתו על איחור תשובתי. יש לכך גורמים.

18 'איני יודע', או 'איני יכול'.

19 עיי"ש בכס"מ בסוף הקדמת הרמב"ם.

20 לטהב"י סי' ג, ג: "הבדיקה של הפסק טהרה... או [בד] צמר גפן"...

21 טהב"י סי' ה, ז.

ולענין. קשה עתיקא מחדתא. ואודה ואבוש כי אין בידי תשובה מספקת למה שהעיר, וכבר העירו בענין. ואולי מפני שרוב נשי דידן וסתן קבוע לזמן מסוים שאינו בא ולאחר מכן בא בחילוף ימים, וכן יש מקום לחשוש לא רק ליום ראשון של הוסת לענין שיקבענו אלא גם לימי ההמשך, וכפי שהעיר בבדי השלחן קפד ס"ק נז (ובזמן הדפסת טהב"י עדיין לא הופיע)²², וכן אם ל' דינו כוסת קבוע - אולי ואולי מתוך חששות אלו נכתב מה שנכתב. (ואין ידי משגת לשנות נוסח שנתנסח בשעתו, בעת שיכולתי לשמוע חו"ד מרן בעל החזו"א זללה"ה). * ובעיקר משום שוודאי בשעת הווסת חייבת לבדוק לכתחילה. והנני בזה דושה"ט וש"ת בידידות.

קלמן כהנא

ג

אמנם אעפ"כ ישנן הוספות מרובות ותיקונים שתוקנו במהדורות הנוספות לאחר צאת המהדורה הראשונה, וכפי שכתב כבר הרק"כ בהקדמתו למהדורות המאוחרות של טהב"י. ונביא כמה דוגמאות. הגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל כתב מכתב לרק"כ:

ב"ה יום א' כ"ו אדר השני תשכ"ב.
ישפות ד' שלו' וכ"ט סלה לידידי ומכובדי הרב הגאון המפורסם לשו"ת מוה"ר קלמן כהנא שליט"א.
הנני שומר הבטחתי, וממהר אני לרשום דברים אחדים שלדעתי הם נחוצים מאד למעשה.
פרק א. א²³, פרט לענין זה, שבדיקת עד אין חוששין אלא לוסת קבוע, משא"כ אם מצאה דם על עד הבדיקה רק פעם אחת או אפילו ב' פעמים אין חוששין כלל לוסת שאינו קבוע²⁴.

- 22 יל"ע בנסיון לבאר את הדין בטהב"י ע"פ מש"כ בבבה"ש ס' קפד ס"ק נז. שם מיירי כשנקבע וס"ק ורגילה לראות כמה ימים, שבזה יש לדון האם כל יום נקבע כוס"ק בפ"ע, אך בנשים דידן הוסת בא בחילוף ימים, ואם אינם בגדר ימים שהיא נבוכה בהם (שאז הם נידונים כוס"ק שצריכה אח"כ בדיקה, וכמבואר בטהב"י ס' יג, ב) א"כ כל יום הוא וסת שאינו קבוע, שנעקר כל פעם שאינה רואה בו אף בלא בדיקה.
- 23 לשון טהב"י א, א - 'אשה שנעקר דם ממקורה וכו' הרי היא טמאה טומאת נדה, ואין בזה שום הבדל אם ראתה כדרך שרגילה לראות, או שנמצא מראה הדם בשעת בדיקה על עד הבדיקה'. הגרשז"א העיר שיש להוסיף את המובא להלן.
- 24 אף שטהב"י התיחס רק לעיקר טומאת נידה, ורק ביחס לזה השווה בדיקת עד לראיה גמורה, מ"מ ממש"כ "ואין בזה שום הבדל" וכו' אפשר לטעות שכל ההלכות המתייחסות לראיה גמורה נוהגות אף במצאה דם על עד הבדיקה.

שם ג²⁵, יש להדגיש שדין זה נוהג גם בזקנה שכבר מסולקת דמים, וכן נכון להזכיר דין זה בפרק טו לענין חששא בדם חימוד. ובכלל אין אני זוכר אם נזכר בספרו דין פתיחת הרחם ע"י רופא שנחוץ למעשה. גם נכון להזכיר שחייבים לברך על הטבילה גם בכתס²⁶, ורק אם פסק הרב להחמיר מספק נכון יותר שלא תברך; אך אפשר שדבר זה כבר שייד להנהגות הרב ולא במסגרת ספרו החשוב. פרק טז, ד²⁷, חושבני שזה ודאי טעות סופר, דהרי כללא הוא דכל כ"ד חודש אין אשה קובעת וסת²⁸. ואף שבאמת נשתנה הטבע ולא שמענו באשה שאינה מינקת שתהא מסולקת דמים כל כ"ד חודש, אך אעפ"כ לא מצאתי מי שכתב שנשתנה דין זה²⁹.

ברגשי הוקרה והערצה ובכל חותמי ברכה

שלמה זלמן אויערבאך

והנה, בין הכתבים של רק"כ נמצאו הערות והוספות לטהב"י שנראה שנכתבו בעקבות מכתבו של הגרשז"א, אך רק חלקן נכנסו לבסוף למהדורה החדשה של הספר. וכך כתב רק"כ:

1. **לסי' א' סעיף א' – הערה:** אכן יש הבדל בין ראתה כדרך שרגילה לראות או על ידי הרגשה (המבוארת להלן בסעיף ג'), ובין שנמצא מראה דם על עד בדיקה בלי שהרגישה כלום. שראתה כדרכה או ע"י הרגשה חוששת לראיתה זו גם בפעם הראשונה והשניה שרואה כוסת שאינו קבוע המבואר להלן בסי' י"ג, ואשה שנטמאה רק ע"י שמצאה מראה דם על עד הבדיקה בלי שהרגישה כלום אינה חוששת לראיה זו לוסת שאינו קבוע, ורק כשראתה בדרך זו שלש פעמים כדין ו"ק המבואר להלן סי' יא חוששת לו.
2. **לסי' יג סעיף א:** כתוב אצלי "בשלשה לילות הראשונים", וכן בסוף הסעיף "בשלשה לילות". ומלשונות השו"ע, חכ"א (כלל ק"ד דין א') ש"ע הרב (קפ"ו, ב') עה"ש (קפ"ו ט"ז) כתוב **ג' פעמים**, ומזה משמע לכאורה אפילו בלילה אחד. אמנם במקור חיים לשו"ע ס"ק ה (ומובא בדרכי תשובה ס"ק ו) נאמר היינו

25 שם ג: 'אשה שהרגישה שנפתח מקורה וכו' הרי היא טמאה' וכו'.

26 אומנם סתימת הדברים בטהב"י בהכרח היא כפירושו של הגרשז"א שמברכים אף בטבילה על כתס, אך כנראה שהגרשז"א חשב שכדי למנוע טעות צריכים להדגיש דין זה בפירוש.

27 לשון טהב"י – 'דין מיניקה יש לה [=לילולדת] עשרים וארבעה חודשים אחרי לידתה, אף אם איננה מניקה את הולד'.

28 לא הבנתי כוונת הגרשז"א [ויתכן שדבריו נסובים על הסע' שאחריו (לפנינו סע' ה), 'עבר זמן העיבור וההנקה הרי היא חוששת לעונתה הקודמת', שהגרשז"א הבין שהכוונה שאפילו לפני שעברו כ"ד חודש יש לה להחמיר ולחשוש לעונתה הקודמת, ועל זה בא לחלוק].

29 ובהערת הגרשז"א לספר אמירה לבית יעקב פרק א כתב שדין מינקת לקולא אינו נוהג לאחר שהאשה הפסיקה להניק. וע"ע במש"כ בשיעורי שבט הלוי סי' קפד, ז אות ד, ובסי' קפט, לג אות ג.

בשלושה לילות ראשונות. ומזה נובע גם המשך הדברים, דא"צ לבדוק את העד אחר כל תשמיש - אם זה קאי לשיטת הסוברים שאם אין לה ו"ק צריכה תמיד לבדוק, או שזה מתייחס גם לסוברים שצריכה להחזיק עצמה. ובמקו"ח שם ס"ק ט (ומובא בדרכי תשובה ס"ק י"א) כ' דדברי רמ"א אלה מתייחסים לשיטת המחבר דבג"פ הראשונים - כלומר לילות - סגי. והדבר צריך הכרע. וכנראה מה שכתבנו כתבנו על פי המקור חיים והדרכ"ת.

3. **לסי' ט"ז סעיף א'** להוסיף בתוך הסוגריים [ודין זה הוא אף אם לא ראתה עדיין בכל ימי חייה ולכן אף אם היא מסולקת דמים כגון זקנה].

4. **לסי' ט"ז סעיף ב'**: מעוברת או מניקה [וכן זקנה מסולקת דמים] שהרגישה פתיחת מקור או זיבת דבר לה, ובדקה ולא מצאה כלום, הרי היא טהורה, אם היא רגילה בפליטת מראות טהורות. אך אם אינה רגילה בפליטת מראות טהורות בעת שהיא מסולקת דמים, הרי אם הרגישה פתיחת מקור או זיבת דבר לה דינה כדין שאר נשים המבואר בסי' א' סעיף ג'.

5. **הערה נוספת**: אשה שנבדקה ע"י הכנסת מכשיר לאותו מקום אף אם בדקה עצמה ומצאה טהורה צריכה שאלת חכם אם אין לה דין נדה. (וכדאי אולי לציין מקורות³⁰: פ"ת סי' קצד ס"ג בשם נו"ב תנינא יו"ד ק"ה, גם בספרי האסופות (דרכי תשובה שם ס"ק ... ופיתחא זוטא שם ס"ק ה וטהרת ישראל שם סעיף ט'). ועי' עוד עה"ש סי' קפח סעיף כא, ושו"ת מהרי"ל דיסקין קונטרס אחרון סי' קמח, ובחזו"א כתובות סי' קיח ס"ק יא ושבת סי' מח ס"ק א'. ובנוגע לזקנה עי' שו"מ תליתאה ח"ב סי' מ').

עד כאן מכתבי הרב קלמן כהנא.

והנה - רק"כ כתב בעקבות הערת הגרשז"א לסי' א סעיף א את ההערה המסומנת לעיל במספר 1, אך לא הכניסה לתוך הספר. להערה השניה של הגרשז"א, לסי' א סעי' ג, התייחס רק"כ בהערה 4 ובתוספת שהוסיף לסי' טז סעיף ג, וכן נדפס במהדורות המאוחרות. אולם מה שהוסיף בסוגריים מרובעים "וכן זקנה מסולקת דמים" לא מופיע במהדורות המאוחרות, וצריך ביאור מדוע השמיט תוספת זו. כמו כן תיקן בגוף הספר בסי' יג (ע"פ הע' 2 לעיל), ובמקום לכתוב "ג' לילות ראשונים" כתב "ג' פעמים ראשונים". את הערת הגרשז"א שצריך להשמיע דין חימוד אף בזקנה שמסולקת דמים, הוסיף הרק"כ בתוספת לסי' טו סעי' א (ומצויין לעיל במספר 3), וכך מופיע במהדורות המאוחרות. את ההשמטה של דין אשה שנבדקה ע"י הכנסת מכשיר (והיא ההערה הנוספת המצוינת במס' 5) הוסיף רק"כ בספר בסי' א סעי' ז.

30 יש להעיר שרק"כ לא ציין את מקורות הלכות בטהב"י, מפני שכדבריו בהקדמתו (עמ' טו): 'התכונתי לערוך הלכות אלה עבור האשה והבת הישראלית, ועל כן לא ציינתי מקורות הדברים'. משפט זה כתב רק"כ אחרי שהוא מציין בשמחה שלאחר מאמץ רב מצא את המקור שעל-פיו כתב הלכה מסויימת שתמהו עליה, וכדבריו שם: 'ולא עלה על דעתי לבדות

ד

במשך השנים הגיעו מכתבים נוספים לרק"כ לברר דברים שנכתבו בספר, מהם ניתן ללמוד שהמשיכו ללמוד בטהב"י אף לאחר שיצאו לאור ספרי קיצורים אחרים. לדוגמא:

בס"ד כו אב, יומא דהילולא מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע
מע"כ הרה"ג המפורסם לשו"ת ממחזירי עטרת שמיטה ליושנה החסיד
שבכהונה כמ"ו קלמן נ"י כהנא. אחדשה"ט.
בספרו דף לה סי' ד סע' א וצריכה לעשותן וכו'. האם בשעת הבדיקה של ז"נ
גם צריך לרחוץ פניה של מטה? ולא זכיתי להבין, אם כן הלא אפשר שתאבד
משהו דם, ולמה יועיל הבדיקה?
המצפה לתשובתו הרמה
מ. קראוס, ק"ק אנטוורפן

ועל כך השיב רק"כ:

בס"ד עיה"ק ירושת"ו. יום ב' כי תבוא תשמ"ט [יא אלול, בדיוק שנתיים לפני
פטירתו]
אחדשה"ט.
היה נ"ל שהכוונה ברורה לבדיקת הפס"ט, והיא מבוארת שם סי' ג סע' ג:
הבדיקה של הפס"ט תיעשה כך וכו'. ושם לא הוזכרה רחיצה ולא לבישת
בגדים כו' המוזכרים בסע' ג, והם הכנה לבדיקת הפס"ט, ולא בדיקת הפס"ט.
ואם תהיה אפשרות אולי אבקש להוסיף: כאמור לעיל סי' ג סע' ג.
אגב: וודאי שבשבעת נקיים אין רחיצה אסורה בשום אופן.

ה

בצעירותי 'טהרת בת ישראל' היה הספר שכל בחור ובחורה שעמדו להקים בית
בישראל למדו ממנו את הלכות הטהרה. גם כאשר הופיעו ספרים נוספים בנושא -
רווח בציבור התורני בשמו של הגרא"מ שך זצ"ל שיש להמשיך ללמוד בספר טהרת
בת ישראל, מאחר והוא הספר שנכתב במחיצת החזו"א. הדברים שהובאו לעיל, מאת
המחבר והגר"ש גריינימן, מוכיחים שלעובדה זו היה משקל רב בעריכת הספר
במהדורותיו השונות. זכה הרב קלמן כהנא שספרו 'טהרת בת ישראל' תרם תרומה
ניכרת לטהרת בית ישראל בדורנו³¹.

דבר מלבי חלילה, וברידך רחמנא דסייען למצוא אבידה זו. והשווה לדבריו המפורסמים של
הרמב"ם באגרתו לר' פינחס הדיין (איגרות הרמב"ם מהד' ר"י שילת כרך ב עמ' תמד-תמה).
הדברים מובאים עתה לדפוס לע"נ הרב קלמן כהנא זצ"ל, שבימים אלו מלאו מאה שנים
ללידתו (כ"ב אייר תר"ע - י' אלול תשנ"א). בין שאר תפקידיו התורניים והציבוריים שימש
כחבר פעיל במערכת 'המעין' מראשית הופעת כתב העת ועד לפטירתו. תנצב"ה. אני מודה
לעורך 'המעין' הרב יואל קטן שליט"א על סיועו בהכנת המאמר ובהבאתו לדפוס.

31